

Kolostomili Hastalarda Yaşam Doyumu ve Stoma Uyumu

Life Satisfaction and Stoma Adaptation in Patients with Colostomy

Dudu ALPTEKİN¹ Sevban ARSLAN² 

Derleme Makale Review Article

Geliş tarihi/Received:
28.04.2023

Son revizyon teslimi/Last
revision received:
11.05.2023

Kabul tarihi/Accepted:
16.05.2023

Yayın tarihi/Published:
20.06.2023

Atıf/Citation:

Alptekin, D., & Arslan, S. (2023).
Kolostomili Hastalarda Yaşam
Doyumu ve Stoma Uyumu. *Journal
of Kocaeli Health and Technology
University*, 1(1), 32-38.

DOI:

ÖZ

Stoma kolorektal kanserlerin cerrahi tedavisinde sıkça başvurulan bir yöntemdir. Hastaların yaşam sürelerini uzatmak; tanı öncesi sahip oldukları yaşam standartlarına dönmelerine yardımcı olabilmek; yaşam kalitelerini arttırmak ve altta yatan patolojiyi iyileştirmek için oluşturulan stoma, aynı zamanda bireyin yaşamında fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal açıdan birçok soruna neden olabilmektedir. Sağlık profesyoneli hemşireler, hastaların karşılaştığı sorunlara yönelik etkili ve bilimsel eğitim ile hastaların gereksinimlerinin karşılanıp yaşam doyumu ve stoma uyumunun yükseltilmesinde büyük önem taşımaktadırlar. Sonuç olarak stomalı hastaların karşılaştığı sorunların giderilmesi açısından cerrahi hemşirelerinin hastalara uygun biçimde hazırlanmış bakım, danışmanlık ve eğitim vermelerinin hastalar için büyük önem arz ettiği unutulmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Kolostomi, Yaşam Doyumu, Stoma Uyumu

- ¹ Çukurova Üniversitesi, Abdi Sütcü Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Doktora Öğrencisi, dudubaysal@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2612-7379
- ² Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Prof. Dr., sevbanadana@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8893-9391

ABSTRACT

Stoma formation is a frequently used method in the surgical treatment of colorectal cancers. To prolong the life expectancy of patients; to help them return to their pre-diagnosis standard of living; Stoma, which is created to increase the quality of life and improve the underlying pathology, can also cause many physical, social, cognitive, and emotional problems in the life of the individual. Nurses, who are professional members of the health profession, are of great importance in meeting the needs of patients and increasing their life satisfaction and stoma compliance with effective and scientific education about the problems faced by patients. As a result, it should not be forgotten that it is essential for patients that surgical nurses provide appropriately prepared care, counseling, and education.

Keywords: Nursing, Colostomy, Life Satisfaction, Stoma Adaptation

Giriş

Kolonda ya da rektumda başlayan bir kanser türü olan kolorektal kanserler (KRK) kolon veya rektum kanserini ya da her ikisini de tanımlamak için kullanılmaktadır. Kolorektal kanserler morbidite ve mortalite oranı yüksek olan hastalıklardan birisi ve gastrointestinal sistemin en sık görülen kanser türü arasındadır (Sawicki vd., 2021). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) GLOBOCAN 2020 yılı verilerine göre; KRK, dünyada en sık görülen üçüncü kanser türüdür. 2020 yılında yaklaşık 1,93 milyon KRK vakası olduğu düşünülmektedir (Sung vd., 2021). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2020 yılı verilerine rapora göre Türkiye'de gerçekleşen ölüm nedenleri arasında KRK, %18,4 görülme oranı ile üçüncü sırada yer almaktadır (TÜİK, 2020). Stoma oluşturulması KRK'nın cerrahi tedavisinde sıkça başvurulan bir yöntemdir (Gautam & Poudel, 2016; McKenna vd., 2016). Çoğunlukla cerrahi tedavide kullanılan stoma türleri ileostomi ve kolostomi olmakla birlikte stomanın süresine göre geçici ve kalıcı olarak gerçekleştirilebilmektedir (Çevik vd., 2020). Kolorektal kanserler ve diğer nedenlerden dolayı hastaların tanı almadan önceki yaşam döngülerine devam etmeleri, sağlıklı yaşam devamlılığı ve yaşam kalitelerinin süregelmesi için stoma açılması cerrahi tedavide tercih edilen bir yöntemdir.

Bireyin tüm yaşantısını etkileyen stoma; hangi neden ile olursa olsun hastalığa neden olan etkeni tedavi etmek ve bireyin genel durumunu düzeltmek nedeniyle açılabilir. Stoma, açılmasına karar verildiği andan itibaren hastane ortamında ve taburculuktan sonra bireylerin birçok açıdan çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Belirtilen sorunlar stoma ile stoma uyum ve yaşama doymu sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Sayar & Vural, 2019). Yaşam doymu, kişisel iyi olmanın bilişsel oluşumlarından ve öznel yaşamının ifadelerini yaşam koşullarına ilişkin amaçları ile karşılaştırmasını ve böylece kendi yaşamını değerlendirmesini içerir (Türk, 2018). Kanser tanısı almak ve tedavi amacı ile stoma açılması bireylerde birçok psikolojik sorun yaşanması ile birlikte hastaların yaşamdan aldıkları doymu azalmakta ve buna paralel olarak yaşam kalitesi ve stoma uyumu azalmaktadır. Stoma hastalarının stoma açıldıktan sonra yaşadıkları sorunları inceleyen bir araştırmada bireylerin stoma bakımı konusunda kendini yetersiz hissettiği, kendilerinde eksiklik hissetme, kabullenememe, şok yaşama, toplumdaki soyutlanma, stomaya uyum ve yaşamdan doymu alamama sorunlarının görüldüğü ortaya konmuştur (Karadede, 2019).

Bu derleme, son yıllarda çoğunlukla kullanılan stoma cerrahisinin, hastaların yaşam doymu ve stoma uyumuna etkilerini ortaya koymak amacıyla yazılmıştır.

1. Stoma

Stoma ‐ağız‐ ya da ‐açıklık‐ kelime anlamı ile genel olarak cerrahide kullanılan açılma ve ağzılaştırma prosedürlerine verilen isimdir Stoma en yaygın KRK nedeniyle açılmakta olup, irritabl barsak hastalıklarında, obstrüksiyonlar ve travmalarda, familial adenomatöz polipoziskoli gibi gastrointestinal hastalıklar ve üriner sisteme ilişkin hastalıkların tedavisinde açılabilir (Colwell vd., 2018). Dünya çerçevesinde bakıldığında; Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler de stoma ile yaşayan ortalama 800.000 kişi olduğu ve yaklaşık olarak yılda 120.000 yeni stoma açıldığı görülmektedir. Ülkemizde hasta veri sistemlerinin eksik olması ve stoma hastalarına bakan uzmanlaşmış hemşire kadrosunun henüz yeni yaygınlaşıyor olması gibi sebeplerle, stomalı hasta sayına net olarak ulaşamamaktadır (Işkın, 2021; Yılmaz vd., 2021). Ancak Yılmaz ve arkadaşlarının yaptığı Türkiye’de Stoma Açılan Hastaların Kesitsel Değerlendirmesi çalışmasında; %31,2 hastaya stoma açıldığı görülmüş, hastaların %60’nin erkek, %40’nin kadın olduğu bulunmuştur (Yılmaz vd., 2021).

Stomalar, kalıcı ya da geçici olabilirken endikasyonuna göre bağırsak ile karın duvarı arasında oluşturulan anastomozun tipine göre de adlandırılırlar (Yılmaz vd., 2021).

2. Kolostomi

Ameliyatla kolonun karın duvarına ağzılaştırılmasıdır. Genellikle kolonun anatomik yerleşimine göre karının sol tarafına açılmaktadır (Muhammad & Farida, 2021). Kolostomi alt tipleri şunlardır:

Çekostomi: Gelişen birçok komplikasyon neden ile son zamanlarda tercih edilme oranlarında azalma görülen çekostomi de minimal invaziv girişimlerin artması ile artan bir ivmede olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yaşlı, bağımlı, kolon perforasyonu riski ya da distal kolon kanseri tanısı olan bazı hastalarda uygulanabilir (Ongün vd., t.y.; Peters & Samujh, 2021).

Çıkan (Asenden) Kolon Kolostomisi: Asenden kolon kolostomisi sağ karın duvarı alt kadranda yer almaktadır. Kolon, rektum ve pelvis tümörleri, divertiküller, doğumsal defektler, travmalar nedeniyle uygulanmaktadır (Hooper & Guntman, 2017).

Transvers Kolon Kolostomisi: Genellikle abdomenin üst kısmı, sağ taraf ya da orta hattadır. Birçok barsak hastalığının cerrahi tedavisinde çok kullanılan kolostomi açılma teknikleri arasındadır (Hooper & Guntman, 2017).

İnen (Desenden) Kolon ve Sigmoid Kolon Kolostomisi: Karın bölgesinde sol alt kadranda, sol iliak fossada da sigmoid kolon kolostomisi yer almaktadır. Her iki kolostomi türünde sıklıkla uygulanan kanseri cerrahisi uygulamalarındandır (Hooper & Guntman, 2017).

3. Süresine Göre Stoma Çeşitleri

Kalıcı Stoma: Kolon son kısmı ve anüs kas yapısında meydana gelen fonksiyon kayıplarının olduğu durumlarda hastaların yaşam boyu kalıcı olarak hastalıklarda tercih edilmektedir (Duluklu & Çelik, 2019; Tonolini, 2019).

Geçici Stoma: Travmatik yaralanmalar, kolonun tıkanığı durumları, anomali gelişmiş durumlar ve bağırsaklara uygulanacak olan basit işlemler nedeniyle güvenli iyileşme sağlanması amacıyla kullanılmaktadır (Duluklu & Çelik, 2019; Tonolini, 2019).

4. Stomalı Hastalarda Yaşam Doyumu

Bireyin kendisinde ve yaşamında gerçekleşmesini istedikleri ile var olanların karşılaştırılması sonucu elde edilen durum olan yaşam doyumu Neugarten tarafından 1961 yılında tanımlanmıştır (Neugarten vd., 1961). Yaşam doyumu öznel iyi oluş halinin en önemli unsurlarından biridir. Kişilerin yaşantısı hakkındaki düşünceleri, yaşamdan beklentileri ve mevcut yaşamına karşı değer biçmesini içermektedir. Yaşam doyumu derecesini belirleyen öğeleri ise bireyin istekleri, içinde bulunulan durum ve beklenti arasındaki uyum ve uyumsuzluk oluşturmaktadır. Uyum ve uyumsuzluk arasındaki denge ne kadar az ise yaşama karşı uyum dolayısı ile doyumun fazla olması olarak görülmektedir (Neugarten vd., 1961; Terzi, 2020). Yaşam doyumunu etkileyen birçok etken görülebilmektedir. Bunlara bakıldığında; yaşanan hayata yüklenen anlam, hedeflere ulaşma konusunda uyum-uyumsuzluk, hayattan alınan mutluluk, bireysel kimliğin pozitif olması, bedenen ve ruhen iyilik hali, güvenli ortam, ekonomik durum ve sosyal çevre ilişkileridir (Dağlı & Baysal, 2016).

Yapılan çalışmalarda KRK tanılı hastalarda yaşam kalitesi ve düşük yaşam düzeyinin olduğu bulunmuştur. Yaşam doyumunu olumsuz etkileyen faktörlerle karşılaşmak özellikle tedavi sürecinde sık karşılaşılan bir durumdur. Bu süreçte yaşama karşı olumsuz bakış açısına sahip olmak, aile ve çevre desteğinin az olması, hastalığa karşı olumsuz görüş bildirimleri ve yaşın genç olması sırasında hastalık teşhisi almak gibi doyumun eksi yönde etkileyen unsurlar görülebilmektedir (Dunn vd., 2013). KRK tanısı konmuş hastalarda cerrahi tedavi seçenekleri arasında bulunan stoma açılması bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden etkilenmesine neden olmaktadır.

Literatüre bakıldığında yaşam doyumu ile ilgili çalışmalar genellikle sağlıklı bireyler, kanser hastaları, kalp hastalıkları bulunan bireylerle ilgilidir. Stoması olan bireylerde yaşam kalitesi ile ilgili yapılan çalışmalara sıklıkla karşılaşılmaktadır. Ancak bu hastaların yaşam doyumu ile ilgili yapılan çalışmalara rastlanılmamıştır.

5. Stomalı Hastalarda Uyum

5.1. Uyum

Uyum; bireyin kendisiyle ilgili sosyal, fiziksel, psikolojik ve duygusal değişiklikleri algılaması, kavraması, kabullenmesi ve bu duruma karşı davranış ve hareketler sergileyerek etrafı ile ahenkli ilişkiler içinde olması diye tanımlanabilir. Bireylerin etkili ahenkli davranışı sergileyebilmeleri için yeterli düzeyde fiziksel sağlığa sahip olmaları, kendilerini anlamaları ve ihtiyaçlarının farkında olmaları, çevresindeki insanların ihtiyaçlarına karşı hassasiyet içinde olmaları, hissettiklerini, düşünce ve taleplerini paylaşmaları, bir amaç doğrultusunda, sosyal faaliyetlerde bulunarak, işlerinden ve yaşamlarından doyum almaları gerekmektedir (Öztürk, 2019).

5.2. Stoma Uyumu

İnsan hayatı için kurtarıcı bir cerrahi işlem olmasının yanında stoma varlığı bireyin her alanda farklı sorunlarla karşı karşıya kalmasına ve yaşam kalitelerinin ve stoma ile yaşam süreçlerinin etkilenmesine sebep olabilmektedir. Stomanın açılması ile başlayan uyum sürecini; bireylerin kişisel yeterlilikleri, çevreden gelen destek öğeleri ile demografik özellikleri gibi etmenler oluşturur (Akil & Taylan, 2020; Öztürk, 2019).

Yapılan çalışmalara bakıldığında stoma, stomalı bireyler ve yaşam uyumu ile ilgili sıklıkla karşılaşılan ve araştırılan konu olduğu görülmüştür. Akil ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada hastalık tanısı almadan önceki yaşamlarına dönmeleri için stomalı hastaların uyum sürecinin desteklenmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır (Akil & Taylan, 2020). Karabulut'un stomalı hastalarla yaptığı çalışmada, stoma açılması sonrası bireylerin günlük hayatlarında özellikle iş hayatlarında, mahremiyetlerine önem verme ve bakım sırasında rahat olacakları ortamların sağlanmadığı bu durumda stoma uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilediği konusuna dikkat çekilmektedir (Karabulut vd., 2014). İslamtürk'ün çalışmasında hastaların stoma uyum puanlarının geçici açılan kolostomili bireylerden kalıcı açılan kolostomili bireylerin daha yüksek olduğu görülmüştür (İslamtürk, 2018).

Bireylerin stoma ile hayata uyum sağlaması zaman alan bir süreçtir. Bu sebepten dolayı bireyler konuyla ilgili eğitim almalı ve sosyal destek verilmelidir. Özellikle bakım konusunda yeterli eğitim alan bireylerde uyum oranının eğitim almayanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Aminisani vd., 2017). Stomalı bireylerin stomaya uyumunda hemşireler, ameliyat öncesi ve ameliyat sonrası dönemde büyük rol oynamaktadır. Bu rol ve görevler stomalı hastaları bilgilendirme, danışmanlık hizmeti, ameliyat sonrası dönem hakkında gerekli eğitimler, taburculuk sonrası bakım ve bakımın devamlılığının sağlanması, özgüven oluşturulması ve kişilerin kendi başlarına kalmaları sağlanarak uyum kazanmak olarak sıralanabilir (Duluklu & Çelik, 2019).

Sonuç

Sonuç olarak; bireylerin sağlıklı olarak yaşama dönmelerine yardımcı olabilmek, daha uzun süre kaliteli bir şekilde yaşamalarını sağlamak ve altta yatan patolojiyi iyileştirmek için oluşturulan kolostominin hastalar üzerinde olumsuz yönde etkilediği durumlar görülmektedir. Bütüncül bir yaklaşımla bakım sunan hemşirelerin bakım sürecinde sadece objektif ve niceliksel parametreleri değil, aynı zamanda hastaların yaşam doyumu ve stoma uyumu gibi subjektif parametrelerin yönetiminde de etkin olması beklenmektedir.

Kaynakça

- Akil, Y., & Taylan, S. (2020). Bağırsak stomalı hastaların stomaya uyumlarını etkileyen faktörler: İlişkisel çalışma. *Cukurova Medical Journal*, 45(2), 428-438. <https://doi.org/10.17826/cumj.640154>
- Aminisani, N., Nikbakht, H., Jafarabadi, M. A., & Shamshirgaran, S. M. (2017). Depression, anxiety, and health related quality of life among colorectal cancer survivors. *Journal of Gastrointestinal Oncology*, 8(1), 81-88. <https://doi.org/10.21037/jgo.2017.01.12>
- Colwell, J. C., Pittman, J., Raizman, R., & Salvadalena, G. (2018). A Randomized Controlled Trial Determining Variances in Ostomy Skin Conditions and the Economic Impact (ADVOCATE Trial). *Journal of Wound, Ostomy & Continence Nursing*, 45(1), 37-42. <https://doi.org/10.1097/WON.0000000000000389>
- Çevik, B., Uğurlu, Z., Abbasoğlu, A., Karahan, A., & Saltan, Ç. (2020). Ostomili Bireylerin Ostomiye Uyumlarının ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7(3), 186-195. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.833584>
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59). <https://doi.org/10.17755/esosder.263229>
- Duluklu, B., & Çelik, S. Ş. (2019). Kalıcı kolostomisi olan kolorektal kanserli hastalarda lavanta esansiyel yağının kokunun giderilmesi, yaşam kalitesi ve ostomi ayarlaması üzerine etkileri: Randomize kontrollü bir çalışma. *Eur J Oncol Nurs*, 42, 90-96.
- Dunn, J., Ng, S. K., Breitbart, W., Aitken, J., Youl, P., Baade, P. D., & Chambers, S. K. (2013). Health-related quality of life and life satisfaction in colorectal cancer survivors: Trajectories of adjustment. *Health and Quality of Life Outcomes*, 11(1), 46. <https://doi.org/10.1186/1477-7525-11-46>
- Gautam, S., & Poudel, A. (2016). Effect of gender on psychosocial adjustment of colorectal cancer survivors with ostomy. *Journal of Gastrointestinal Oncology*, 7(6), 938-945. <https://doi.org/10.21037/jgo.2016.09.02>
- Hooper, J., & Guntman, N. (2017). *Colostomy Guide*. United Ostomy Associations of America. <https://www.norilco.no/content/download/6174/63580/file/ColostomyGuide.pdf>
- Işkın, S. (2021). *Stomalı Bireylerin Öz Bakım Gücü, Öz Yeterlilik ve Yaşam Kalitesi Düzeylerinin Değerlendirilmesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- İslamtürk, F. (2018). *Kolostomili hastalarda stomalı yaşama uyumlarının ve yaşam kalitelerinin incelenmesi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Karabulut, H. K., Dinç, L., & Karadag, A. (2014). Effects of planned group interactions on the social adaptation of individuals with an intestinal stoma: A quantitative study. *Journal of Clinical Nursing*, 23(19-20), 2800-2813. <https://doi.org/10.1111/jocn.12541>
- Karadede, Ö. (2019). *Kolostomili bireylerde sosyal desteğin uyuma etkisi [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]*. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- McKenna, L. S., Taggart, E., Stoelting, J., Kirkbride, G., & Forbes, G. B. (2016). The Impact of Preoperative Stoma Marking on Health-Related Quality of Life: A Comparison Cohort Study. *Journal of Wound, Ostomy & Continence Nursing*, 43(1), 57-61. <https://doi.org/10.1097/WON.0000000000000180>
- Muhammad, F., & Farida, I. (2021). *Gambaran Kecemasan pada Pasien Operasi Kolostomi*. Diploma thesis. Politeknik Kesehatan Kemenkes Bandung.
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., & Tobin, S. S. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16(2), 134-143. <https://doi.org/10.1093/geronj/16.2.134>

- Ongün, P., Yılmaz, N. B., & Kırtıl, İ. (t.y.). Stomalı Bireylerde Anksiyete, Cinsellik ve Yaşam Kalitesi: SistematiK Derleme. *Türk Hemşireler Derneği Dergisi*, 2(2), 41-52.
- Öztürk, Ö. (2019). Ostomili bireylerde beden imajı ve stomaya uyum arasındaki ilişki [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Peters, N., & Samujh, R. (2021). Protective "Tube" cecostomy: An alternative to enterostomy. *Journal of Indian Association of Pediatric Surgeons*, 26(6), 467. https://doi.org/10.4103/jiaps.JIAPS_56_21
- Sawicki, T., Ruszkowska, M., Danielewicz, A., Niedźwiedzka, E., Arłukowicz, T., & Przybyłowicz, K. E. (2021). A Review of Colorectal Cancer in Terms of Epidemiology, Risk Factors, Development, Symptoms and Diagnosis. *Cancers*, 13(9), 2025. <https://doi.org/10.3390/cancers13092025>
- Sayar, S., & Vural, F. (2019). Should Support Group Intervention be Implemented for Individuals with Stoma? *Turkish Journal of Colorectal Disease*, 29(1), 1-5. <https://doi.org/10.4274/tjcd.galenos.2019.59244>
- Sung, H., Ferlay, J., Siegel, R. L., Laversanne, M., Soerjomataram, I., Jemal, A., & Bray, F. (2021). Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. *CA: A Cancer Journal for Clinicians*, 71(3), 209-249. <https://doi.org/10.3322/caac.21660>
- Terzi, A. (2020). Aromatherapy interventions in elderly person: A systematic review. *J Tradit Complement Med*, 3(3), 293-303.
- Tonolini, M. (2019). A closer look at the stoma: Multimodal imaging of patients with ileostomies and colostomies. *Insights into Imaging*, 10(1), 41. <https://doi.org/10.1186/s13244-019-0722-x>
- TÜİK. (2020). Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2019>
- Türk, E. (2018). Ostominin, hastaların yaşam kalitesi, depresyon ve anksiyete düzeyleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi [Yayınlanmamış uzmanlık tezi]. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi. <http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/handle/11452/1612>
- Yılmaz, G., Harputlu, D., Pala, M. İ., Mert, T., Çakıt, H., Sücüllü, İ., & Kuzu, A. (2021). A Cross Sectional Evaluation of Patients with Ostomy in Turkey. *Turkish Journal of Colorectal Disease*, 32(2), 136-142. <https://doi.org/10.4274/tjcd.galenos.2020.2020-10-10>